

ADHD - zespół nadpobudliwości psychoruchowej, czyli co?

Zespół nadpobudliwości psychoruchowej – ADHD pogarsza rozwój dziecka i jego rodzinne, społeczne i szkolne funkcjonowanie. Istotnie zwiększa ryzyko wcześniejszego zakończenia edukacji, popadnięcia w konflikt z prawem, uzależnienia od alkoholu i/lub narkotyków, dopalaczy czy prób samobójczych. Dlatego warto zdobyć wiedzę na temat tego zaburzenia, aby pomóc dzieciom w codziennym funkcjonowaniu.

ADHD – zespół nadpobudliwości psychoruchowej jest zaburzeniem neurorozwojowym, ukierunkowanym genetycznie, przekazywanym z pokolenia na pokolenie. Badania naukowe pokazują, że postawa rodziców nie ma wpływu na pojawienie się ADHD u dzieci.

W uproszczeniu mówi się, że określony zestaw genów powoduje, że „mózg dojrzewa w trochę odmienny sposób – jego część odpowiedzialna za hamowanie reakcji (czyli spokojne czekanie, siedzenie, panowanie nad emocjami, koncentrowanie się) rozwija się wolniej i działa słabiej”¹. Układ pobudzenia działa silniej niż układ hamowania. W konsekwencji osoby z ADHD mają trudności z hamowaniem różnych zachowań, co sprawia, że skupienie uwagi jest mniejsze, wiercą się, biegają, robią hałas, są impulsywni.

Zespół nadpobudliwości psychoruchowej to trwające latami zaburzenie rozwojowe, w którym występują przede wszystkim trzy grupy objawów:

- 1. zaburzenie uwagi (zaburzenia koncentracji),**
- 2. nadmierna ruchliwość (nadruchliwość),**
- 3. nadmierna impulsywność.**

Rozróżniamy 3 podtypy tego zaburzenia:

- a) podtyp mieszany obserwuje się u dziecka trzy typy objawów: zaburzenia uwagi, nadruchliwość i impulsywność. Dotyczy on 50-70% dzieci z ADHD w szkole podstawowej, głównie chłopców.
- b) podtyp z przewagą zaburzeń uwagi – głównym problemem jest skupienie się na monotonicznych zadaniach, doprowadzenia ich do końca, zapamiętywania poleceń czy śledzenie toku wypowiedzi. Osoby z tego podtypu są raczej spokojne, momentami nieobecne, trochę zagubione. Dotyczy ok. 25% osób z ADHD głównie dziewcząt, ale także nastolatków obu płci.
- c) podtyp z przewagą nadruchliwości/nadmiernej impulsywności – dotyczy raczej młodszych dzieci w wieku 5-8 lat, występuje u ok. 5% z rozpoznany zaburzeniem. Rozpoznanie podtypu u dziecka wraz z wiekiem może ulec zmianie.

ZABURZENIA UWAGI

Charakteryzują się krótkim czasem skupienia, trudnościami w koncentracji na jednym bodźcu, brakiem umiejętności kierowania uwagi w zależności od zewnętrznych okoliczności, trudnościami w skupieniu na najważniejszym bodźcu oraz łatwym rozproszeniu się pod wpływem zewnętrznych bodźców.

Głównymi trudnościami związanymi z brakiem skupienia uwagi jest: trudność z rozpoczęciem zadania, brak wytrwałości, kłopoty z pamiętaniem kolejności zadań, słabe planowanie, słabe pamiętanie o zadaniach czekających w przyszłości, łatwe rozpraszenie się, „sen na jawie”, słabe dostrzeganie szczegółów, zapominanie. Dlatego osoby mające trudności z koncentracją odwołują wykonanie zadania, robią wiele niepotrzebnych rzeczy, zamiast dążyć do realizacji głównego zadania, porzucają lub gubią przedmioty, nie pamiętają zaplanowanych czynności.

---

1 Red. Jerzak M, Kołakowski A., ADHD w szkole. Jak pracować z dzieckiem z zespołem nadpobudliwości psychoruchowej, Sopot 2016

NADRUCHLIWOŚĆ

Nadmierna ruchliwość dziecka często jest dokuczliwa i irytująca dla otoczenia. Charakteryzuje się niespożytą energią pokazywaną w bardzo różny sposób – począwszy od trudności z usiedzeniem w miejscu poprzez wiercenie się, zabawę drobnymi przedmiotami, gadatliwość do poczucia silnego wewnętrznego niepokoju w sytuacjach, gdy trzeba pozostać w jednym miejscu. Objawy u nastolatków czy osób dorosłych mogą stawać się coraz mniej nasilone.

IMPULSYWNOŚĆ

Dziecko wykonuje czynność bez przewidywania swojego działania. Impuls sprawia, że zaczyna wykonywać inne działania, nie zwracając uwagi, że należy skończyć rozpoczętą czynność. Nadmierna impulsywność sprawia, że dzieci z ADHD nie potrafią uczyć się z wcześniejszych doświadczeń ani przystosować do ogólnych zasad. Dzieci nadpobudliwe wiedzą, co należy zrobić, jednak tego nie robią, znają reguły, ale ich nie stosują.

Osoby z nadmierną impulsywnością są bardziej gadatliwe, przerywają innym, nie czekają na swoją kolej, częściej nie są lubiane przez rówieśników, prowokują do wyrażania negatywnych opinii o sobie, mają krótszy okres odwlekania działania i czekania na pochwałę.

Oprócz osiowych objawów zespołu nadpobudliwości psychoruchowej występują dodatkowe trudności takie jak:

- **labilność emocjonalna** – reakcja bardziej żywiołowa, a czasem skrajna na wydawałoby się błahe wydarzenie,
- **nieumiejętność radzenia sobie z doświadczeniem porażki** – słabe radzenie sobie z frustracją, wraz z silną impulsywnością może powodować wybuchy złości, czy ataki agresji,
- **niedojrzałość emocjonalna i społeczna** – zachowywanie się jak młodsze dziecko, słabsze odczytywanie sygnałów społecznych, czyli nieprzestrzeganie obowiązujących zasad,
- **słabe rozumienie pojęcia czasu** – trudności z oszacowaniem czasu, ile rzeczy można wykonać w danym czasie, np. przerwy,
- **tendencja do wchodzenia w dyskusję.**

Behawioralna modyfikacja zachowań samodzielnie lub w połączeniu z farmakoterapią ma potwierdzoną krótkoterminową skuteczność w leczeniu ADHD. Przedstawiony zostanie krótki opis metod, które według większości europejskich i amerykańskich zaleceń powinno się stosować w pracy z dzieckiem ADHD.

1. Psychoedukacja rodziców i dziecka na temat ADHD może odbyć się w formie:

- rozmowie z psychologiem lub psychiatrą,
- przekazaniem broszur edukacyjnych na temat ADHD,
- przekazaniem rodzicom listy dostępnych lektur.

2. Oddziaływania terapeutyczne. W zakresie funkcjonowania dziecka z ADHD w domu i w szkole najważniejsze znaczenie ma praca z dorosłym, czy to rodzicem czy nauczycielem. Psychoterapia dziecka może pomóc w lepszym radzeniu sobie ze złością, polepszeniu umiejętności społecznych, poprawie samooceny oraz zmniejszeniu objawów leku i depresji.

a) Propozycja udziału w warsztatach umiejętności rodzicielskich.

Warsztaty dla rodziców są podstawową metodą stosowaną w leczeniu ADHD. Są one oparte na założeniach terapii behawioralnej i uczą rodziców zmniejszania trudności związanych z objawami zaburzeń koncentracji, nadruchliwości i impulsywności oraz metod modyfikacji trudnych lub niepożądanych zachowań. Warto pamiętać, że udział rodziców w treningu nie sprawi, że objawy ADHD znikną, jednak nauczą rodziców jak radzić sobie z objawami zespołu nadpobudliwości psychoruchowej.

b) Propozycja udziału w zajęciach terapeutycznych dla dzieci. Zazwyczaj są to treningi nakierowane na dodatkowe problemy dziecka- małe umiejętności społeczne, niska samoocena,

radzenie sobie ze złością. Jednym z takich treningów jest: TUS, czyli Trening Umiejętności Społecznych.

3. Kontakt z nauczycielem. Omówienie diagnozy, podpisanie kontraktu, przestrzeganie zaleceń z opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, ustalenie form kontaktu nauczyciela z rodzicami to istotne elementy oddziaływań terapeutycznych.

4. Interwencje behawioralne w szkole. Zapoznanie nauczycieli z rzetelną wiedzą na temat ADHD i technik behawioralnych. Wskazane jest, by nauczyciele przeszkoleni w pracy z dziećmi z ADHD korzystali codziennie z technik behawioralnych.

5. Leczenie farmakologiczne. Powinno być wdrażane przez psychiatrę dzieci i młodzieży, neurologa dziecięcego lub innego lekarza specjalistę mającego doświadczenie w leczeniu ADHD. Badania pokazują, że terapia farmakologiczna ma największą skuteczność w leczeniu ADHD.

Fakt, że leczenie zespołu nadpobudliwości ruchowej zmniejszy nasilenie osiowych objawów, to jednak nie spowodują, że znikną wszelkie trudne zachowania. Należy pamiętać, że zaprzestanie stosowania terapii spowoduje nawrót problemów i ponownego narastania powikłań. Długotrwała systematyczność jest najtrudniejsza dla osób pracujących z dziećmi i nastolatkami z ADHD, często stanowiąc największe zagrożenie dla skuteczności terapii.

PODSUMOWANIE

1. ADHD to zaburzenia koncentracji, nadruchliwość, nadmierna impulsywność.
2. Zespół nadpobudliwości psychoruchowej to zaburzenie przewlekłe, które wymaga konsekwentnego i wieloletniego postępowania nie po to, aby zniknęły objawy, ale by nie doszło do nowych powikłań.
3. ADHD nie jest tym samym co problemy z zachowaniem.
4. Uczniowie i uczennice z ADHD wymagają w szkole konsekwentnego i stałego wsparcia ze strony nauczycieli.
5. Część osób może wymagać leczenia farmakologicznego, ale nie jest to „tabletką na grzeczność”.

Gdzie szukać pomocy?

- W szkole: pedagog lub psycholog szkolny.
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Bieruniu
ul. Granitowa 130, Bieruń
tel: 32 216 36 90
Filia w Lędzinach
ul. Lędzińska 24, Lędziny
tel: 32 324 08 00
- NFZ: Publiczne Zakłady Opieki Zdrowotnej z lekarzami specjalistami: neurologiem dziecięcym, psychiatrą dzieci i młodzieży
- Polskie Towarzystwo ADHD www.ptadhd.pl

Opracowała: Agnieszka Pawelec

BIBLIOGRAFIA

- Baranowska W., *Nauczyciel a uczeń z ADHD*, Kraków: Impuls 2010.
- Barkley R. A., *ADHD: podjąć wyzwanie. Kompletny przewodnik dla rodziców*, Poznań: Zysk i S-ka 2009.
- DuPaul G. J., Kern L., *Małe dzieci z ADHD: wczesna identyfikacja i interwencja*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2014.
- Hallowell E. M., Ratey J. J., *W świecie ADHD. Nadpobudliwość psychoruchowa z zaburzeniami uwagi u dzieci i dorosłych*, Poznań: Media Rodzina 2004.
- Janiec A., Wojna M., *Okiełznać chaos ADHD w szkole*, Kraków: Polskie Towarzystwo ADHD 2006.

- Kołąkowski A., Pisula A., *Sposób na trudne dziecko. Przyjazna terapia poznawczo-behawioralna*, Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2011.
- Kołąkowski A., Wolańczyk T., Pisula A., Skotnica M., Bryńska A., *ADHD – zespół nadpobudliwości psychoruchowej*, Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2007
- Packiam Alloway T., *Specjalne moce. Tajemnica króliczej karmy książka o ADHD*, Warszawa: Zielona Sowa 2019.
- Pfiffner L. J., *Wszystko o ADHD: kompleksowy, praktyczny przewodnik dla nauczycieli*, Poznań: Zysk i S-ka 2004
- Srebnicki T., Wolańczyk T., *One są wśród nas. Dziecko z ADHD w szkole i przedszkolu. Informacje dla pedagogów i opiekunów*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji 2010.
- Strichart S. S., Mangrum II C. T., *Dziecko z ADHD w klasie. Planowanie pracy dzieci z zaburzeniami koncentracji uwagi*, Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2009.
- ADHD w szkole. Jak pracować z dzieckiem z zespołem nadpobudliwości psychoruchowej*, red. Jerzak M., Kołąkowski A., Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2015
- Zaburzenia zachowania u dzieci. Teoria i praktyka*, red. Kołąkowski A., Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2013.